DEÉSI DADAY ANDRÁS (1889–1973): 1848 MÁRCIUSÁNAK HATÁSA ORVOSKARUNK FEJLŐDÉSÉRE[1]

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád

1848. március 23-án hívta össze Stáhly Ignác országos főorvos több érdemes kartárs kérésére azt a nagyjelentőségű gyűlést, mely az „oly szükségessé lett orvosi átalakulásra vonatkozó czélszerű terveket és alkalmas eszközöket" volt hivatva megtárgyalni és megválasztani. Stáhly maga is híve volt a reformálásnak. Elnöki megnyitó beszédében fel is ajánlotta segítségét mindaddig, míg azt becsülettel teheti. Azonban ő nem volt a nagy és gyors átalakulásoknak barátja. Mint mondá, a magyar orvosi érdekek higgadt eszközökkel, s törvényes úton erélyes, s fáradhatatlan előmozdítása és emelése, valamint eddig, úgy ezentúl is élete végső percéig változhatatlan jelszava leend.

Stáhly mint elnök átérezte a gyűlés jelentőségét és áthatva a szabadság hatalmas érzésétől, azt javasolta, hogy mivel minden célszerű, méltányos és törvényszerű kívánat és eszköz egyedüli pajzsának a nyilvánosságot ismeri, hívják meg a közgyűlésre vendégekként az eddig be nem választott orvos- és sebésztudorokat is. Az indítványt a kültagok örömmel tették magukévá, s így a kari jegyző a közelben tartózkodó gyakorló orvosokat a tanácsterembe vezette.

Akkor ott tartózkodott már a tanárok közül Balassa, Rupp, Gebhardt, Csausz, Stockinger és Sauer, azonkívül Nedelkó, Wagner és Toldy rendkívül, magán-, illetve előadó tanárok. A kültagokat Schmidt dékán Csurgovich, Havas, Eckstein volt dékánok és több gyakorló orvos képviselte.

A közgyűlési szónok Schoepf Ágoston gyermekkórházi főorvos volt, ki úgy az ifjúság, mint az orvosok bizalmát és szeretetét teljes mértékben bírta. Nem tudjuk, hogy beszédben az ő vagy pedig a köz reformtörekvéseit ismerjük-e meg. Egy azonban bizonyos, hogy azok magukon és magukban hordják a 48 honfiúi gondolkozás minden jellegzetességét. Nem kevesebbet kívánt, mint azt, hogy ismerjék el az egyetemi ifjúság által kívánt közoktatási újításokat, azután pedig, hogy az orvosi kar jelentse ki, hogy úgy magáról, mint az orvosi közügyekről szabadon és függetlenül szándékszik intézkedni. Ez újítások kidolgozására és keresztülvitelére bizottság alakuljon, mely szabadelvű új orvosi tanrendszert és új magyar orvosi státusrendszert dolgozzon ki. A siker érdekében elengedhetetlennek tartja a tagtársak felvételének szélesebb alapokra való helyezését.

Schoepf az orvosi és közegészségügyi reformot az új magyar alkotmányhoz hasonlította. Valamint annak alapján a felelős független minisztérium, közteherviselés és képviseltetési egyenlőség képezi, úgy az új szervezet pilléreit is egy idegen befolyás alól felszabadult egyetem és orvosi kar képezze. A közegészségügy gyors és jótékony előhaladásának a közteherviselés nyújt biztosítékot, mivel nemcsak az eddig adózott osztály, de az egész népesség rovására lehet a szükséges intézkedéseket megtenni. Az orvosi rend képviseltetésére vonatkozólag azt ajánlotta, hogy az összes orvosokat a minisztériumban egy osztályfőnök s ezen felül egy orvosi Kollégium

[1] Forrás: Deési Daday András: 1848 márciusának hatása orvoskarunk fejlődésére. = Népegészségügy, 1929. pp. 329–331. (A tanulmányt rövidítve közöljük – *a szerk. megj.*)

képviselje. Gyökere ennek a képviseltetési egyenlőségnek a kibővített orvosi testületbe nyúljon, mely – magába foglalva a társadalmi és tudományos élet képviselőit – a tanítási rendszerre is jótékony hatással lesz.

A továbbiakban azt javasolja, hogy a természettudományok, mint az orvostudományok fundamentumai, részletesebben tárgyaltassanak és lehetőleg gyakorlatilag adassanak elő. A sebészeti tanfolyamot – amely csak felületes és tökéletlen kiképzést nyújt – eltörlésre kárhoztatja. Beszéde folyamán a szabad tanítás gondolatával is foglalkozik. Azt követeli, hogy mindenki, ki elegendő képességgel és észbeli tehetséggel bír, bármely valláshoz is tartozik, előadhasson.

Feltétlenül szükségesnek tartja a „Sanitatis Collegium" életbeléptetését, melynek feladata a felelős minisztériummal karöltve előteremteni mindazokat az eszközöket, amelyekre szükség van. Óva inti a közgyűlést, hogy mivel a közügyek elintézése a képviseltetési rendszer behozatala által új szerkezetet nyer, nehogy elmulassza kellő időben figyelmeztetni a minisztériumot a status orvostan és orvosi tanulmányok képviseltetésére.

Schoepf azzal az óhajtással fejezte be beszédét, hogy:

„ma kimondhatjuk a függetlenségünket, mely önállóságunkat és gyűléseinkben a nyilvánosságot, mely hitelünket és a közbizodalmat alapítja meg."

Schoepf minden reformot magában foglaló beszéde és javaslata után mindössze három tagnak volt mondanivalója. Azonban ezek sem a régi rendszer mellett törtek lándzsát, hanem az újítás érdekében szólaltak fel. Viszont Schoepffel sem voltak egy véleményen.

Egyikük szerint az új orvosi kar a magyar érdekek szem előtt tartásával minden orvostestület és minden orvosi intézkedés felett ellenőrzést kell gyakoroljon, továbbá kötelessége az egy évre választandó esküdtszék alakú bizottság által tudományos ítéletet adni a kétes orvostörvényszéki esetekben.

A második felszólaló az orvosügyeket közegészségügyi és tanulmányi szempontból bírálta el. Az elsőről az volt a véleménye, hogy az orvosügyek csak orvosok által kezeltessenek, illetve bíráltassanak el. Erre a célra a minisztériumban osztályfőnöki állás szerveztessék, minek fennhatósága alatt öt tagból álló országos közegészségi bizottmány működjék, élén az országos főorvossal. Továbbá neveztessék ki négy országos kerületi főorvos, kiknek a megyei, kerületi és községi orvosok volnának alárendelve. A tanulmányi ügyekre vonatkozólag a négy kari igazgatóból álló tanulmányi bizottság megalakítását ajánlotta, melynek elnöke az egyetem elnöke. A tanárok ennek a bizottságnak volnának alárendelve.

A harmadik szónok a három személyből álló orvosi Kollegium létesítését sürgette. Ennek egyik tagja a tanári, másik a közegészségügyi, a harmadik pedig az orvosrendőri ügyeket kezelje. Munkásságukat a minisztériummal elnökük hozná összeköttetésbe. Ezek felett az adminisztrációs osztályok felett az orvosi kar vagy akadémia álljon, mely független állású tudós férfiakból alakulva, a véleményezéseket végezze.

A többi hozzászóló nem tartotta alkalmasnak a közgyűlés keretét újabb részletkérdések felvetésére és megvitatására, s azért mind azt javasolta, hogy az orvosi reform kidolgozására három bizottságot küldjenek ki.

Stáhly mielőtt a közgyűlést bezárta volna, felszólította a jelenlevőket, hogy az átalakulásra vonatkozó eszméiket és kívánságaikat nyolc nap alatt terjesszék a 15 tagú bizottság elé, melynek tagjai közt ott találjuk Balassa Jánost, ifj. Bene Ferencet, Bugát Pált, Csausz Mártont, Rupp Jánost, Sauer Ignácot, Schoepf Ágostont és Wagner Jánost is.

Az elnök felszólítására több reformtervezetet nyújtottak be a választmányhoz, mely azokat feldolgozva, az 1848. június 13-án és 14-én tartott rendkívüli közgyűlés elé terjesztette, mely akkor már a sebészekkel és gyógyszerészekkel is kibővült.

A reformtervezet további sorsáról Hőgyes emlékkönyvéből értesülünk. Elbukott. Elbuktatta az a féltékenykedés, mely a tanárok és kültagok között oly régóta fennállt. A március 23-i közgyűlésen a két párt közti ellenségeskedést a nagy március eszméi mintha megbénították volna. A tanároknak egy ellenkező szavuk sem volt. Pillanatnyilag úgy látszott, hogy a régi ellentétek

valamilyen úton-módon áthidalhatók lesznek. A látszólagos nyugalom azonban vihar előtti volt. Az orvos- és sebésztanárok, ha már a kezdeményezéssel elkéstek, a keresztülvitel dicsőségét nem engedhették át a kültagoknak. Ebbeli munkájukban felmérhetetlen segítségükre volt az új felelős minisztérium közoktatásügyi minisztere, ki Balassát a minisztériumhoz osztálytanácsossá, az egyetemhez pedig igazgatóvá nevezve ki, a küzdelem serpenyőjét a tanárok javára billentette. Balassa a tőle megszokott alapossággal és körültekintéssel kezdett hozzá új hivatalos állásaiban reformtörekvései keresztülviteléhez, melyek között legsürgősebbnek találta a kültagi intézmény eltörlését, mit báró Eötvös József 1848. december 20-i kelettel el is rendelt. Ilyenformán a Schoepf által kezdeményezett átalakítási munkálat irányítása a Balassa kezébe került, ki azt kisebb-nagyobb változtatással tető alá is hozta. (…)

Ezt a kis orvostörténelmi epizódot vizsgálva, úgy tűnik fel, mintha Schoepf mellőzése lényegesen hozzájárult volna ahhoz, hogy szabadságharc utáni száműzetésből sohasem tért hozzánk vissza. Fájó emlékként hordozta azt nemes szívében.